

Linkse differentiatieprocessen in naoorlogs België

Het Belgische radicaal-linkse landschap bestond tot midden jaren 1960 uit een klassieke indeling: de pro-sovjet communistische partij, de trotskisten, tijdelijk bestaande libertair-socialistische of radicaal-reformistische groeperingen en kortstondige initiatieven binnen artistieke, academische of literaire kringen. De studentenbeweging van mei 1968 riep nieuwe organisaties in het leven en zorgde voor veranderingen in de bestaande partijen.

De jaren 1960 werden gekenmerkt door een gedeeltelijke transformatie van de zuilenmaatschappij. Enerzijds zette het ontzuilingproces zich in, anderzijds groeiden de zuilorganisaties meer naar elkaar toe.¹ Voornamelijk de drie grote cultuurfondsen (het Vermeylen-, Willems- en Davidsfonds) en populair-wetenschappelijke tijdschriften namen het voortouw. Het Democratisch Aktiecomitee was een convergentiepunt daarvan, waarbij progressieve Vlaamse intellectuelen zich bewogen in netwerken tussen de bestaande zuilen. Al eind jaren 1950 riepen tijdschriften zoals het sociaaldemocratische *Links* en het progressief-christelijk *De Maand* op tot een dialoog voorbij de levensbeschouwelijke breuklijn. De economische breuklijn trad op de voorgrond door een crisis in de zware industrie, door gebrek aan technologische vernieuwing en investeringen, en door de staking tegen de Eenheidswet (1960-1961), als reactie op aangekondigde overheidsbesparingen.

Onder zware druk van haar Waalse vleugel en van verschillende vakbondscentrales ging de Belgische Socialistische Partij halverwege de jaren 1960 een meer linkse boodschap verkondigen.² Binnen haar schoot kon Links/La Gauche ijveren voor de meer radicale variant van het bestaande

reformisme. De Kommunistische Partij van haar kant kreeg na haar historisch partijcongres in Vilvoorde (1954) en na de internationale golf van destalinisatie, te maken met verschillende problemen. Het verkiezingsjaar 1958 bleek dermate rampzalig dat ze electoraal dreigde te verdwijnen. Binnen de partij bestonden verschillende fracties, waardoor ze, na de initiële destalinisatie, ermee worstelde om een vernieuwde politieke boodschap te verspreiden.

In navolging van de Italiaanse communisten konden de West-Europese communistische partijen een eigen nationale koers varen, maar binnen de Belgische context vonden ze moeilijk aanknooppunten met de civiele maatschappij. Voor het theoretisch raamwerk haalden de partij-intellectuelen hun mosterd bij de Franse communisten en de Sovjet-Unie. Tot 1989 verspreidden de academische Sovjet-instituten de idee dat het Westen in een fase van staatsmonopoliekapitalisme zat. Dat hield in dat de economische elites en het staatsapparaat gelijklopende belangen hadden. De staat en de industriële monopolies vormden een monolithisch blok. De West-Europese communisten namen die analyse in meer of mindere mate over en propageerden politieke verandering via antimonopolistische frontvorming van alle linkse partijen en groeperingen. De Franse communistische partij gaf het voorbeeld en met vallen en opstaan kon zij akkoorden sluiten met de socialistische partij om het gaullisme te verslaan.³ Ze opteerde voor een gematigd en pragmatisch imago, wat haar in direct conflict bracht met de Parijse studentenrevolte. In België was het resultaat van het antimonopolistisch front ontgoochelend: alleen in het Franstalig landsgedeelte konden de communisten lokale lijsten vormen met sociaaldemocraten of andere linkse militanten. In Vlaanderen ontbrak zelfs die lokale dynamiek.⁴

De Belgische communisten importeerden ook de Franse herwerking van de idee van staatsmonopoliekapitalisme als richtlijn om Europese laatkapitalistische samenlevingen te analyseren.⁵ Leo Michiels hertaalde het staatsmonopoliekapitalisme in een Belgische historische context met zijn werk *Neokapitalisme* (1969). Daarin valt ten eerste op hoe het begrippenapparaat verschilde met dat uit de syndicale milieus – daar was steevast sprake van ‘het holdingkapitalisme’.

Een ander fenomeen was de opkomst van nieuw-links bij studenten, hoogopgeleiden en intellectuelen. Eind jaren 1960 kantte het zich zowel tegen de verstarde communistische houding als tegen de toenemende centrumkoers van de sociaaldemocratische partijtop. De beweging verwierp de bipolaire logica van de Koude Oorlog en zocht een alternatief tussen kapitalisme en sovjetisme. Het communautaire aspect was eveneens levendig aanwezig, omdat de oude Belgische staatsstructuren de symbolen waren van een burgerlijke en bureaucratistische status-quo.

De oprichters: Vlaamse Democraten en Socialistische Beweging Vlaanderen

Het Democratisch Aktiecomitee ontstond na een tumultueuze periode in zowel de Volksunie als de socialistische partij (1964-1965). De socialistische partijtop sloot de mensen rond La Gauche uit tijdens het Onverenigbaarheidscongres. Het radicale trotskisme van Ernest Mandel en het renardistisch strijdsyndicalisme van de Mouvement Populaire Wallon kwamen te veel in conflict met de parlementaire ambities van de top. Dat betekende ook het einde van een marxistische tendens binnen de sociaaldemocratie. Mandels poging om radicale ideeën te verspreiden binnen de partij,

het entrisme, had gefaald. In Vlaanderen daarentegen besloot Marcel Deneckere, hoofdredacteur van *Links*, zich te schikken naar de nieuwe krachtsverhoudingen, en nam hij afstand van het radicalisme. De Socialistische Jonge Wacht, bevolkt door trotskistische studenten, kwam vervolgens in aanvaring met zowel Deneckere als de partijtop. Ook zij moesten het veld ruimen. De trotskistische bannelingen, afgezien van de Socialistische Jonge Wacht, richtten vervolgens de Socialistische Arbeiderskonfederatie op. Die overkoepelde drie federale partijen: de Brusselse Union de la Gauche Socialiste, de Waalse Parti Wallon des Travailleurs en de Socialistische Beweging Vlaanderen. De Vlaamse afdeling stond zeer zwak, aangezien de meeste leden van Links de lijn-Deneckere hadden aanvaard.

In de Volksunie werden in dezelfde periode de sociaalfamingantische Vlaamse Democraten met harde hand uit de partij gebannen als kartelpartner omwille van een klassiek links-rechts-conflict. Ook de linkse VU-volksvertegenwoordiger Daniël Deconinck was een van de slachtoffers. Voor de partijtop was het socialisme fundamenteel onverenigbaar met het streven naar een federaal Vlaanderen. De Vlaamse Democraten werden geleid door Antoon Roosens, een flegmatieke leider uit de Vlaamse beweging en bezieler van de Marsen op Brussel (1961-1962). Ze steunden onvoorwaardelijk de uitgesloten leden van La Gauche en Links, wat voor wrevel zorgde bij Deneckere.

De Vlaamse Democraten hadden frequent contact met mensen van de Mouvement Populaire Wallon. In 1964 vonden twee conferenties plaats in Diksmuide en Oostende met de Waalse syndicalisten en de sociaalfaminganten. Zij gebruikten samen met La Gauche ook eenzelfde jargon en economisch conceptueel kader. De ABVV-congressen van 1954, *Naar sociale vooruitgang door economische expansie*, en van 1956,

Antoon Roosens tijdens een betoging in Brussel. (ADV, Antwerpen)

Holdings en economische democratie, dienden als richtpunt, waarbij het concept van structuurhervormingen een centrale rol vervulde. De vakbond stelde een relanceplan voor om het Belgisch holdingkapitalisme te hervormen via de nationalisatie van de energiesector en een directe participatie van de staat in de toekomstige investeringsplannen. Voor de Vlaamse Demokraten en La Gauche waren die structuurhervormingen een springplank tot gedeelde bedrijfscontrole tussen arbeiders en holdings. Met *Links* hadden de Vlaamse Demokraten het Vlaamsgezinde federalisme gemeen, en het blad gaf dan ook ruimte aan Roosens om het federalisme te promoten.⁸ Daarenboven had Roosens informele contacten met verscheidene communisten, zoals de Vlaamsgezinde Jan Debrouwere.

Nadat de eigen kiescampagne had gefaald, besloten de Vlaamse Demokraten in 1965 om de uitgesloten trotskisten te contacteren, die verenigd waren in de Socialistische Beweging Vlaanderen. Elk hadden ze een kleine honderd leden. Roosens kon ook rekenen op de welwillende steun van linkse figuren binnen de christendemocratische vakbond, van verschillende publieke intellectuelen zoals Jaap Kruithof en van medewerkers in de redactieraden van *De Maand*, *Links*, *Het Pennoen* en *De Nieuwe*. Hij had bovendien contact met Deconinck, die zich aansloot bij de Vlaamsgezinde sociaaldemocratische Rode Leeuwen onder leiding van Hendrik Fayat.

Tot 1967 verliepen de onderhandelingen over samenwerking moeizaam. Onder leiding van Ernest Mandel kwam er in de

Vierde Internationale een – weliswaar koude – vrede tussen de bekvechtende fracties. In België sloten niet alle leden zich aan bij de exodus na het Onverenigbaarheidscongres van de socialistische partij. Het trotskisme beperkte zich bijgevolg in het Nederlandstalige landsgedeelte tot enkele lokale groepen. De Vlaamse Demokraten verloren leden door de marxistische weg te bewandelen en kampten met een negatief imago omdat grote delen van de Vlaamse beweging hen beschouwde als een scheurpartij die de godsvrede verbrak. Eind 1965 stond in hun vernieuwde programma dat ze zich schaarden achter de idee van de eenmaking van de linkerzijde. De Brusselse top van de trotskisten hield voorlopig de boot af omwille van interne twisten. Bij de parlementsverkiezingen had de Brusselse afdeling tijdelijk succes door samen met de communisten een eenheidslijst in te dienen, waarbij Mandels trouwe compagnon Pierre Legrève werd verkozen. De Socialistische Beweging Vlaanderen steunde de scheurlijst van de hoogbejaarde Camille Huysmans, en ei zo na kon de dissident een zetel in de wacht slepen met vijftienduizend voorkeurstemmen in Antwerpen. Dat was het laatste wapenfeit van de kranige man. Daarna was de Socialistische Beweging Vlaanderen wel te vinden voor samenwerking met de Vlaamse Demokraten.

Initieel besloten de twee organisaties om een eenheidslijst samen te stellen voor de volgende parlementsverkiezingen. Maar uiteindelijk stelde de Brusselse top van de trotskisten zijn veto tegen een kartelvorming. Ook de Socialistische Jonge Wacht nam een afwachtende houding aan. Zij had na haar uitsluiting in 1964 geen politiek onderdak meer gevonden. In het voorjaar van 1967 werd definitief geopteerd om een comité op te richten zonder onmiddellijke electorale perspectieven. Alleen individuen traden toe, geen organisaties.

Deze koepelorganisatie had als doel de ideologische geschilpunten tussen linkse groeperingen bespreekbaar te maken over de partijgrenzen heen. Samenwerking door concrete acties moest het wederzijds begrip versterken. Opvallend was dat de Vlaamse Demokraten die uit de Vlaamse beweging kwamen, elke nationalistische kijk op het federalisme verwierpen en het socialisme als enig doel aanzagen.

Het Demokratisch Aktiekomitee en haar stamgasten

Het Demokratisch Aktiekomitee stond aan de wieg van een herhalend patroon van langzaam openbreken en opnieuw bevriezen van de relaties tussen de sociaaldemocratische en christendemocratische zuil enerzijds, en het radicaal-linkse verzet anderzijds. Het comité functioneerde als ontmoetingsplaats tussen verschillende ideologische stromingen op de linkerflank. Die heterogeniteit kan verklaard worden door het feit dat nieuw-links zich nog niet manifesteerde in duidelijke partijorganisaties. De dissidenten uit 1964 vonden in het comité een bruikbaar platform om hun ideeën te verspreiden.

Het comité was tevens een uitloper van de linkse federalistische beweging. De opkomende Vlaamse reflex en de invloed van de Luikse militante syndicalist André Renard waren gemeenschappelijke raakpunten voor alle organisaties links van de sociaaldemocratie. Het was een losse verzameling van enerzijds 'oud-linkse' individuen uit de communistische partij, de trotskistische beweging en de linkerzijde van de sociaaldemocratie, en anderzijds nieuw-linkse krachten met maoïstische of libertaire karakteristieken.

Initieel waren Brussel en Antwerpen de epicentra van het Demokratisch Aktiekomitee, en dat om verschillende redenen. In

Brussel hadden de Vlaamse Demokraten nog steeds verdoken steun van leden uit de Vlaamse Volksbeweging, maar de marxistische component veroorzaakte snel onenigheid. De Brusselse communisten stonden niet onwelwillend tegenover de Vlaamse Demokraten en besloten aanwezig te zijn op de informele vergaderingen. In Antwerpen trokken zowel individuele communisten, Vlaamse Demokraten als trotskisten aan de kar. Helaas verstoorden de wederzijdse haatgevoelens tussen trotskisten en communisten een vlotte werking van het comité. De communistische partij bekritiseerde ook de zeer eenzijdige sociale samenstelling van het comité: 'Het zijn niet enkele intellectuelen, zelfs niet de intellectuelen als groep, hoe overtuigd zij ook wezen van de aktienoodzaak, en hoe kordaat zij zich ook inzetten voor progressieve hervormingen, die een beslissende invloed kunnen uitoefenen op het sociaal gebeuren.'⁷ Gent was in mindere mate vertegenwoordigd. In deze studentenstad kon de Socialistische Jonge Wacht op een autonome manier stelselmatig haar invloed binnen de academische muren uitbreiden. Maar in tegenstelling tot de twee andere steden had het comité er weinig connecties met het lokale middenveld. Filosofiestudent François Vercammen ontpopte zich snel als boegbeeld van de Gentse jongeren.

Antoon Roosens contacteerde zijn kanalen in de flamingante kringen, zonder al te veel succes. Jan Olsen, hoofdredacteur van het blad *Het Pennoen*, wilde geen politieke kleur bekennen. De Vlaamse Demokraten steunen als Vlaamsgezinde partij was één zaak, een programma met een marxistische ondertoon onderschrijven was duidelijk een andere. Marc Grammens, hoofdredacteur van *De Nieuwe*, gaf eenzelfde reactie. Hij vreesde voor een dalend aantal abonnementen bij zijn flamingant lezerspubliek. Roosens kon ook geen steun losweken bij Stichting Lodewijk de Raet, waarvoor hij

geregeld een lezing gaf. De Vlaamse Demokraten konden wel hun tijdschrift *Richiting* slijten aan de linkse Volksunie-militanten. Paul Goossens en Ludo Martens, de studentenleiders van het proto-maoïstische Leuvense Studentenvakverbond, besloten ook onmiddellijk aan boord te springen.⁸

Maar het comité kende ook veel tegenstand. Bij monde van *Volksgazet*-hoofdredacteur Jos Van Eynde zag de socialistische partij de participatie van enkele van haar leden aan het comité als een verdoken aanval op de resultaten van het Vlaams Socialistisch Congres in Klemskerke (1967). Dat congres had als bedoeling de communautaire spanningen binnen de partij te ontmynen.⁹ Van Eynde reageerde ook geprikkeld op de kritiek van het comité dat zijn partij het syndicaal milieu in een bureaucratische houdgreep hield: 'Zijn onze vakbonden soms niet democratisch opgevat en zijn zij integendeel niet de levende weerspiegeling van onze democratie? Leveren onze vakbonden soms nu niet het bewijs hoe moeilijk het is, door dik en dun een eenheid tussen gelovigen en ongelovigen te bewerken?'¹⁰ Van Eynde insinueerde vervolgens dat het comité een gemaskeerde poging was van zowel de Volksunie als de communisten om stokken in de wielen van zijn partij te steken. Deneckere, de voorman van Links, koos resoluut de zijde van Van Eynde; enkele Links-militanten waren verplicht hun beloofde steun aan het comité te ontzeggen.¹¹ Deneckere verkondigde de boodschap dat alleen de socialistische partij in staat was levensbeschouwelijke en ideologische verschillen te overbruggen. En dat het comité, ondanks haar oproep tot samenwerking, alleen maar verdere conflicten binnen de linkse familie veroorzaakte.¹²

Commentaar van het weekblad *Links* op het programma van het Congres van de BSP in Klemskerke in 1967.

LINKS

WEEKBLAD

43 14-10-67
9e jg - 6F

LEES

Vlaams Socialistisch Congres

VOOR EEN STRIJDEND SOCIALISME

EEN POSITIEVE WENDING

Op grond van de gegevens waarover wij verleden week beschikten hebben wij, in een vorig editiejaar, de vrees uitgedrukt dat het Congres van de Vlaamse B.S.P. leden die te Klemskerke een negatief oordeel zou vellen.

De besprekingen in de beide afdelingen en op de federale congressen die op meer democratische wijze verlopen, hebben het gemiddeld in zoverre gewijzigd dat wij deze het Congres met een gezandigd optimisme kunnen tegenover zien.

Voornamelijk vindt het vast dat te Klemskerke, ondanks de ondermaatsche en wilkeurige beperking van het sprekecht tot de gemiddelde leden der federatie, ook meer vooruitstrevende standpunten naar voren zijn gekomen worden omgaten verschillende leden die er zich voor uitspreken hebben. Doorenlagen is er een minste één federatie, nl. deze van Sint-Niklaas, die zich tegen deze beperking komt, aldus voor wat de Brusselse Vlaamse partij die, volgens haar, op het Congres en het woord moeten komen. Op die manier is het laatste woord trouwens nog niet gesproken.

Wat een veel verhoogt is dat in het van federatie leiding van de besprekingen tegen de voorverplore voorstellen die door de rapporteurs voor politieke en sociaal-economische kwesties naar voren werden gebracht. Zeer sterk blijkt in elk geval de tegenstelling tegen het voorstel van de BSP om een decentralisatie op de provincies over te gaan, in de zin van wat de C.V.P. en meerderheid naar Vlaamse vreesgevoel was tot was er, verrijkselidatve een tegevoegd dat p.p. van de een meer democratische inhoud aan deze decentralisatie was te geven. Besluitend is dan federatie als Antwerpen en Mechelen die een groot gewicht in de vooropgezet wapen zich verlaten tegenover tegen het provinciale ma. uitbreiden. Wat zij echter in de plaats stellen, nl. een decentralisatie op basis van de 5 economische gewesten zoals verrijkselidatve door A. Spilay voorgesteld, lijkt ons (en deden die wij in het artikel op de middenbladzijde afdruktend) eveneens doelmattand en onverantwoord. De enige oplossing die ons wettelijk kan bevredigen is deze die voorgesteld wordt door de federatie Antwerpen, nl. een ver doorgedreven decentralisatie op een Vlaamse en een Waalse strek met zuden die door de beide gemeenschappen democratisch verkozene worden, en een Brussels gewest met politieke raad. De resolutie van de federatie Sint-Niklaas kwam, in grote trekken, met deze van Antwerpen overeen.

Het verrijkselidatve sociaal-economische omgatenheden van p.p. Dedege kon eveneens de insameling van vele Vlaamse leden die wegeren. Te Gent werd het door E. Ansole als vooropgezet bevestigd. Atsele slechte voor meer sociaal-economische oplossingen die de federatie Gent in een eigen staatie zal voorstellen. Ook Antwerpen, Oudegilde-Ronde en nog andere federaties spraken zich uit voor een sociaal-economisch programma. Verwijzen wordt naar het programma van structurenhervormingen van 1958 (geleit) wordt voor gemeentelijke, nationaal en van de energie, opbrengst van gewestelijke investeringsmaatschappijen en openbare holdingen, laatste van de gemeenschap is de economie en van de arbeiders in de bedrijven etc.

Ook in deze Brussel brengen vooruitstrevende leden die vooruitstrevende oplossingen naar voren. Hierin en Sint-Niklaas bv. zijn voorstander van een politieke raad voor de Brusselse agglomeratie waarbij wederzijdse en functionele politiek gelijkberechtigd zijn. Dit kan de sleutel vormen voor een oplossing van het probleem Brussel, maar is natuurlijk slechts denkbaar in het kader van een algemeen federatief van de structuur van het land. Andere socialistes spreken zich uit voor de volledige ontbinding van de V.L.B., tegen overbrenging van Leuven, Functie naar Brussel, voor bespreking van de afwijking tot de 13 gemeenten etc.

Wij weten natuurlijk niet in hoeverre die vooruitstrevende standpunten het te Klemskerke zullen komen. Er zijn indertijd ook leden die er heel wat bezwaren tegen opbrengen op antwoorden, en het zijn niet de minst levendige. Komt het tot een kompromis op stellingen die progressiever zijn dan deze die in de rapporten voorgesteld worden? Of gaat wij naar een verrijkselidatve oplossing? Wij zullen afwachten.

Uit het vooropgezet blijkt in elk geval dat de richting ten gunste van federalisatie en sociaal-economische oplossingen, die wij in Links voorstaan, in de Vlaamse sociaal-economische beweging ruimer is dan vermoed werd, en in zoverre toeneemt. Links is dus niet zo geïsoleerd als wel eens verkond werd. Die vaststelling is voor ons een aanmoediging om verder te blijven tot het gros van de socialistische arbeidersbeweging in Vlaanderen voor een standpunt gewonnen is, en daadwerkelijk de tijd aanblijft voor de verrijkselidatve van die arbeiders.

INHOUD

Klemskerke: hoe het was en hoe het zal zijn

De strijd van de Vlaamse B.S.P. tegen de BSP

Staat van de Vlaamse B.S.P.

Het Vlaams Socialistisch Congres

1 - 2 - 3 - 4 - 5

Federatie Antwerpen

Universitaire Expressie

Openbare Gemeenschap in beweging

Sint-Niklaas - Basis - Klasse

De 7 stadia

De afwijking van de BSP

Trouwens: de Vlaamse B.S.P. is niet een partij van de BSP in Klemskerke in 1967.

LINKS

30 / BROOD & ROZEN 2014-3

JELLE VERSIEREN

De Volksunie bestreed op haar beurt het comité als zijnde incompatibel met de Vlaamse volksraad en bestempelde het als een nieuwe communistische infiltratie in het West-Europese bastion. Rechtse Volksunie-militanten vielen verschillende keren comitéleden aan tijdens de anti-Vietnambetogingen. Naarmate het nieuw-linkse karakter zich ook toonde bij de Vlaamse Democraten, verschenen meer agressieve bijdragen vanuit de extreemrechtse zijde. De oubollige anticommunistische traktaten uit meer duistere periodes werden vanonder het stof gehaald.

't Pallieterke stuurde een voortdurende stroom aan beledigingen, de comitéleden moesten volgens de anonieme auteurs als Sovjet-agenten beschouwd worden. Maurits Van Haegendoren, een centrumfiguur binnen de Vlaamse beweging, liet zich ook zeer negatief uit over de programmatische uitgangspunten van het comité. Hij propageerde vervolgens een model van een 'volksverbonden' elite binnen corporatistische maatschappijstructuren.¹³

Nieuw-links in de praktijk

Aan de wieg van het Democratisch Aktiekomitee stonden individuen uit verschillende politieke kringen. Zo waren er de Vlaamse Democraten Antoon Roosens, Roger Bourgeois, Lei Vranken en Ferdinand Alpaerts. Daarnaast mensen als Flip Polk, Guy Desolre, François Vercammen, Hugo Van Mierlo en Freddy De Pauw uit de Socialistische Jonge Wacht en de Socialistisch Beweging Vlaanderen. Willy Caluwaerts, gewezen provincieraadslid voor de communistische partij en zowel bevriend met Ernest Mandel, Marcel Deneckere als Camille Huysmans, en gewezen *Links*-redactielid en opkomend publiek intellectueel Jaap Kruithof, waren onontbeerlijk om het comité ruchtbaarheid te geven. Paul Goossens vertegenwoordigde

de studentenbeweging. De Antwerpse en Brusselse afdelingen van de communistische partij zonden Jan Debrouwere en Jef Turf. Met Paul Pataer kon het comité zich beroepen op de progressieve zijde van de cvp-jongeren. Dit centraal bestuur werd verder aangevuld door tijdelijk aangestelde individuen uit de Vlaamse Vereniging voor Studenten, de Kristelijke Werknemersbeweging, het Vermeylenfonds en de ABVV-afdelingen.

De initiatiefnemers verwierpen de unitaire Belgische staat en poogden tot een synthese te komen tussen een verdere democratisering van de samenleving, communautaire hervormingen als breekijzer voor de gepercipieerde almacht van de Brusselse *haute bourgeoisie*, en het hervormen of vervangen van het neocorporatief overlegmodel door een socialistisch alternatief. Het studentenprotest radicaliseerde die eisen verder. De staking van Zwartberg, de problematiek van de Vlaamse rand rond Brussel en de stugge houding van de bisschoppen inzake taalrechten op de Leuvense campussen waren koren op de molen voor acties tegen het conservatieve en elitaire unitarisme.¹⁴ Het blad *Links* kon niet meer exclusief het jonge geweld aantrekken, meer specifiek omdat Deneckere weigerde het sociaal beleid van de regering-Harmel te bekritisieren.

Het comité zette zich eveneens af tegen de idee van een 'travaiïstische unificatie' van het partijlandschap. Binnen de sociaaldemocratie pleitte Lode Hancké in *Travaiïlisme? De toekomst van de arbeidersbewegingen in België* (1968) openlijk voor een 'progressistisch front' tussen zijn zuil en de linkerzijde van de christendemocratie. Hoewel het louter een journalistiek werk betrof, kreeg het toch weerklank binnen het klassieke partijlandschap. Datzelfde jaar had Wilfried Martens binnen de cvp al gepleit voor het samengaan van de twee

politieke zuilen in een progressieve volkspartij. Een jaar later pleitte de Bergense socialistische voorman Leo Collard in zijn 1 meitoespraak opnieuw voor een progressistische eenheidspartij. Als verzamelbekken van linkse contestatie aanzag het Democratisch Aktiekomitee die oproepen als oude wijn in nieuwe zakken. Het was voor hen niets meer dan een spel van partocratische belangen, en de leden verweten Hancké dat hij opvallend vaag bleef over de concrete invulling van zijn manifest.

De scheiding der werelden tussen radicaal-links en de 'travaiïlisten' bleek des te duidelijker toen sommige leden uit het studentenmilieu het maoïsme omarmden. De communistische leden oefenden vrijwel geen aantrekkingskracht uit op het jonge geweld, en stonden ook huiverachtig tegenover een fenomeen dat hen enkele jaren voordien al veel kopzorgen had bezorgd – de maoïstische tendens onder leiding van Jacques Grippa.¹⁵ Ze wilden onder geen beding het internationale conflict tussen de Sovjet-Unie en China laten interfereren met hun nationale politieke strategie. Voor de studenten daarentegen was het anti-imperialisme de gedroomde terugkeer naar de romantiek van de revolutie. De Cubaanse bevrijdingsoorlog kreeg een universeel aura. De meeste comitéleden schaarden zich wel achter de Vietnamcomités en namen deel aan het protest tegen de vestiging van het NAVO-hoofdkwartier te Brussel. De revolutie binnen Belgische grenzen werd verkondigd met slogans die zich richtten tegen autoriteit op de schoolbanken en op de werkvloer.

Voor het centraal bestuur was het uiterst belangrijk om leden te ronselen binnen de christendemocratische zuil om de levensbeschouwelijke problematiek te overbruggen. Het *Manifest over de hervorming van de onderneming* (1964) van de Katholieke Werknemersbeweging werd als leidraad

gebruikt om tot een dialoog over de toekomst van een socialistisch model te komen. Met dat manifest in de hand en via verdere publicaties in de bladen *Raak* en *De Maand* bepleitte de progressieve christendemocratie de samenwerking tussen de zuilen. Het manifest nam afscheid van het oude personalisme en de corporatieve invulling van de samenleving en vertolkte via de boodschap van het Tweede Vaticaans Concilie de moderne ideeën van arbeiderscontrole en economische democratie. De beweging had geen schroom meer om haar eisen te verwoorden in een marxistisch lexicon. Maar tegelijkertijd verdedigde ze het travaiïlisme, waardoor een definitief afscheid van de christendemocratische zuil geen concrete optie was.

Voor het grote publiek werd het officiële startschot van het Democratisch Aktiekomitee gegeven in april 1967 met de publicatie van het *Manifest van progressieve Vlamingen*. Daarin waren volgende orde-woorden te lezen: economische democratie, federalisme, structuurhervormingen en anti-imperialisme. Het concept economische democratie was begin jaren 1960 in zwang geraakt. De trotskistische leden verwezen in hun ledenblad *De Socialistische Stem* ook naar hun eigen concept 'sterke staat' om het manifest ideologisch te kunnen kaderen en legitimeren. Wat ook opviel was de nadruk op de nieuw-linkse ideeën van arbeiderscontrole over de bedrijven door mede- of zelfbeheer. Het radicaal-reformistische programma van het ABVV uit de jaren 1950 vond op die manier naadloos aansluiting bij de import van Franse, Duitse en Angelsaksische neomarxistische geschriften en boekwerken.

De publicatie, ondertekening en verspreiding van het *Manifest van progressieve Vlamingen* kenden een vliegende start. Het centraal bestuur vond de nodige fondsen om het op tienduizend exemplaren in kleur

De objektieven

De ondergetekenden oordelen dat een georganiseerd verzet geboden is, dat o.m. op de verwezenlijking van de volgende objektieven dient gericht te zijn:

1

In de betrekkingen tussen werknemers en werkgevers moeten alle akties ter ontvoering van eerstgenoemden gesteund worden. het heersende kapitalisme dient als economisch stelsel vervangen te worden door een socialistisch regime, waarbij de besluitvorming op socio-economisch terrein toekomt aan allen die van hun arbeid leven, in plaats van aan een financiële oligarchie. Hiertoe is een voortschrijdende demokratizering van de bestaande arbeidersorganisaties, o.a. van de grote vakbonden die de overgrote meerderheid van de werknemers groeperen, een onmisbare voorwaarde.

2

Wat de politieke structuur van het land betreft, verklaren de ondergetekenden zich voorstander van een democratisch tweeledig federalisme, met een statuut sui generis voor Brussel.

De Vlaamse Beweging is een rechtvaardige zaak waarvoor alle Vlamingen zich met alle kracht moeten inzetten. Maar alleen een aktie waarbij taalkonflikten in het kader van een progressieve sociaal-economische ontwikkeling worden gesteld houdt kansen in op een reële vooruitgang. In dat verband begroeten de ondertekenaars met instemming het verzet, vooral bij jongeren aanwezig, tegen de konservatieve strekkingen die de Vlaamse problematiek menen te kunnen oplossen binnen de bestaande socio-economische machtsverhoudingen.

3

Wat de kwestie-Leuven betreft, moet de draagwijdte worden onderstreept van de aktie gevoerd door de Vlaamse studentenverenigingen aldaar en door de Vereniging der Vlaamse Studenten (V.V.S.), met betrekking tot de

volledige demokratizering van de Universiteit te Leuven en van het Hoger Onderwijs in het algemeen. De ondertekenaars bevestigen dat te Leuven een eentalige, Vlaamse universiteit moet tot stand komen en aan de hegemonie van de Franstalige bourgeoisie een einde dient te worden gemaakt door de onmiddellijke en totale overheveling van de Franstalige sekte naar Wallonië. Deze hervorming is wel gericht tegen de burgerij, niet tegen de demokratische krachten in Wallonië waarmee integendeel een oprechte samenwerking mogelijk en dringend nodig is.

Ten tweede moeten terzelfdertijd alle universiteiten en andere instellingen van het Hoger Onderwijs gedemokratiseerd worden door aan het wetenschappelijk personeel en de studenten controle- en beslissingsrecht toe te kennen in het beheer. De controle van de gemeenschap op de vrije universiteiten en instellingen van Hoger Onderwijs dient te worden uitgebreid.

Ten derde is het nodig een aktieve strijd te voeren tegen de uitbreiding en de versteviging van de verzuiling in het Hoger Onderwijs. Voor de toekomst is de ontwikkeling naar onderwijsinstellingen van een pluralistisch type de enige geldige oplossing.

In deze periode van economische recessie, waarin fabriekssluitingen en werkloosheid een einde maken aan de mythe van de welvaartstaat, moeten steeds ruimere kringen tot het bewustzijn worden gebracht dat de bestaande kapitalistische structuren geen uitkomst bieden, tenzij ten koste van de arbeidende massa. Een afdoende demokratische oplossing onderstelt dat de economische bazissektoren gemeenschapsbezit worden, waardoor de openbare overheid het economisch leven kan ordenen en zodoende het recht op arbeid blijvend kan waarborgen, door o.m. zelf nieuwe bedrijven op te richten.

Deze demokratische planekonomie moet begeleid worden door een nieuwe juridische ondernemingsvorm, waarbij de bedrijfsleiding verkozen en gekontroleerd wordt door geheel de betrokken arbeidsgemeenschap.

te laten drukken op glanzend papier. Het werd ook afgedrukt in *Richting, De Nieuwe en De Rode Vaan*.¹⁶ Het manifest kon rekenen op een uitgebreide schare ondertekenaars uit zowel de culturele sector, het vakbondsmilieu, diverse studentenorganisaties als de academische en journalistieke wereld. Bekende namen waren onder anderen Gerard Alsteens, Pieter Andriessen, Hugo Benoy, Louis Paul Boon, Jan Bundervoet, Eric Corijn, Walter De Bock, André De Smet, Leopold Flam, Hubert Lampo, Leo Michielssen, Jacques Nagels, Guy Poppe, Ward Ruyslinck, Jos Vandelloo, Hugo Van den Enden en Nathan Weinstock. Het comité kreeg 700 nieuwe leden en 300 lokale medewerkers. De politieke achtergrond van de deelnemers was divers. Vijftien procent kwam uit flamingante organisaties, vijftien procent uit trotskistische kringen, opnieuw vijftien procent uit de klassieke christendemocratische of sociaaldemocratische partijen, tien procent ageerde als lid van een studentenvereniging, acht procent waren communistische leden, de lokale leden uit de Kristelijke Werknemersbeweging of het Algemeen Belgisch Vakverbond stonden voor zeven procent en de cultuurfondsen vertegenwoordigden zes procent. De resterende ondertekenaars bezaten geen onmiddellijk lidmaatschap.

Concrete acties: Vietnam en syndicale strijd

De eerste opdracht bestond erin lokale afdelingen op te richten. Het Demokratisch Aktiecomité vond nieuwe leden in de grote Vlaamse centrumsteden, Brussel en haar rand, en het Meetjesland. Lokale militanten stoten op plaatselijk verzet van de Volksunie, de Mouvement Populaire Wallon en

Passage uit het *Manifest van progressieve Vlamingen*. (In: *De Rode Vaan*, 04/05/1967)

de socialistische partij. In Brugge kwam het tot een handgemeen tussen comitésleden en Volksunieleden. In Gent en Turnhout spraken lokale sociaaldemocratische mandatarissen potentieel geïnteresseerde individuen aan om hen het lidmaatschap af te raden. Nog in Gent kregen syndicaal afgevaardigden van het ABVV de boodschap het manifest niet te onderschrijven. In Brussel verbood André Genot, leider van de Mouvement Populaire Wallon, formeel het bezit van een dubbel lidmaatschap.

Het comité had nood aan publieke profilering en was bijgevolg aanwezig op allerhande manifestaties, stakingen, betogingen en vergaderingen van Vietnamcomités. Begin november 1967 doorstonden de leden hun eerste nationale vuurdoop tijdens een eigen manifestatie op de campussen van de KU Leuven. De meeting kon rekenen op sprekers zoals Jaap Kruithof en Paul Goossens, en werd massaal ondersteund door het Leuvense studentenwezen. Onder de slogan *Voor een links alternatief* ageerden ze tegen de poging van de Vlaamse Volksbeweging om het studentenprotest te incorporeren in het klassieke Vlaams-nationalisme. Het Coördinatiecomité Taalregeling Hoger Onderwijs, lid van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen, had besloten samen te werken met de Vlaamse Volksbeweging om een protestmars te houden.¹⁷ Die mars, gehouden op 5 november 1967, werd deel van ons collectieve geheugen door de opmerkelijke slogan 'Walen Buiten'. Dat was voor het Demokratisch Aktiecomité het signaal om aan te sturen op een confrontatiepolitiek tussen links en rechts, omdat de rechterzijde de splitsing van de universiteit loskoppelde van een federalistische staatsvorming of de democratisering van het onderwijs. Paul Daels, voorzitter van de Vlaamse Volksbeweging, sprak zich ook openlijk uit tegen de mogelijkheid van gemeenschappelijke acties. Maurits Van

Jan Debrouwere (tweede van links) tijdens een Vietnambetoging. (Amsab-ISG, Gent)

Haegendoren, voorzitter van het Coördinatiecomité, trad hem daarin bij.

Naar aanleiding van dit conflict nodigde de BRT-radio de verschillende partijen uit voor een rondetafelgesprek. Sprekers waren Adriaan Verhulst, Maurits Van Haegendoren, Jan Verroken en Antoon Roosens. Roosens beschuldigde Van Haegendoren, boegbeeld van het klassieke flamingantisme, ervan niets meer dan de klassieke vooroorlogse taalpolitiek te verdedigen. Die beschuldiging kwam hard aan, aangezien het Coördinatiecomité aangaf radicaler te zijn in haar Vlaamse eisen.

Op syndicaal vlak stond het comité aan de piketten van de spijkerfabriek Arbed in Gent en Laminoirs de l'Escaut in Burcht. In beide gevallen ontstond het protest naar aanleiding van collectief ontslag. Syndicale afgevaardigden werden er via onwettelijke procedures gevisieerd en op straat gezet. Laminoirs de l'Escaut kon daarenboven ook rekenen op royale overheidssubsidies, wat aanleiding gaf tot het comitépamflet *Waar zijn de miljoenen van Burcht naartoe?* Een laatste wapenfeit was de steun aan de langdurige staking van de werknemers in de

FN-wapenfabriek in Herstal. Zij eisten gelijk loon voor gelijk werk.

Langzaam wegdeemsteren

Het Democratisch Aktiecomité slaagde er echter niet in om zijn positie te consolideren en solide structuren uit te bouwen van waaruit het gecoördineerde acties kon voeren. Dat had als gevolg dat het zijn leden niet langdurig kon mobiliseren. In 1968 daalde het aantal activiteiten gevoelig. Alleen de afdelingen in de grootsteden bleven actief. De organisatorische inertie, veroorzaakt door ideologische en partijpolitieke tegenstellingen, leidde langzaam tot een stille dood. In februari 1968 was er een nationaal congres gepland, maar de nationale leiding vond onvoldoende vrijwilligers. Als alternatief organiseerde het comité een studieweekend met de Vlaamse Vereniging van Studenten.

In januari 1968 werd er opgeroepen tot een nationale studentenstaking.¹⁸ De Vlaamse Vereniging van Studenten en het Studentenvakverbond kozen daarop voor het pad van radicalisering in een eclectische mix van dogmatisch marxisme-leninisme

en nieuw-linkse theorieën. De studenten verbraken hun relaties met andere bewegingen, waardoor binnen het comité de relatieve eensgezindheid verdween. De leden uit de communistische partij, cultuurfondsen en vakbonden gaven aan niet verder te willen werken in een sfeer van politieke verdachtmakingen.

Begin 1969 werd het comité opgeheven. De Vlaamse Democraten en de trotskisten richtten vervolgens de Revolutionaire Socialisten op. Maar de resterende leden bakkeleiden over de nieuwe mogelijke organisatievorm. Moesten de Revolutionaire Socialisten opnieuw een comitémodel volgen, of had een klassiek voorhoedemodel, een kleine groep mensen als speerpunt van politieke mobilisatie, meer kans op succes? De nieuwe organisatie had drie strekkingen: de flamingantische groep rond Roosens, leden uit de Vierde Internationale en de groep rond de trotskistische vrijbouter Georges Vereecken. De twee laatsten vochten al gauw een onderlinge strijd uit, waarbij Roosens optrad als scheidsrechter. Toch kon hij niet verhinderen dat Vereecken halverwege 1969 uit de organisatie stapte. In juni 1970 besloot Roosens de eer aan zichzelf te houden en trok zich terug in een jarenlange politieke ballingschap. Uit deze verwarde periode ontstond vervolgens de trotskistische Revolutionaire Arbeidersliga.

Het Democratisch Aktiecomité en het herhalend proces van ideologische onenigheid

Het comité kende een snelle opgang met militanten uit de verschillende zuilen. Zo kon de organisatie de dominantie van een bepaalde strekking vermijden. Maar de formule van ongebondenheid was tevens de reden voor het gebrek aan daadkracht. Het comité kon de interne ideologische tegenstellingen niet succesvol mediëren. In

1967 ondernam het tevergeefs pogingen om een verticale structuur tussen het centrale bestuur en de lokale afdelingen op poten te zetten. Maar de verschillende organisaties weigerden hun eigen werking aan te passen. Voornamelijk het democratisch centralisme van de communisten en trotskisten bleek onverzoenbaar te zijn met de open structuren van het comité.

De vraag is of het Democratisch Aktiecomité meer kon zijn dan louter de optelsom van enkele delen van linkse organisaties. Ondanks de initiële ruchtbaarheid rond de oprichting en de aanwezigheid op manifestaties en stakingen, kon het comité geen enkele invloed uitoefenen op de machtsposities tussen de organisaties. De tactiek om zo veel mogelijk ongebonden figuren aan te trekken, mislukte. In een laatste open brief van het centraal bestuur aan zijn leden viel te lezen: 'De zeer heterogene samenstelling van het DAK bemoeilijkte sterk het vastleggen van een lijn bij de besluitvorming en de organisatie van actieve kernen. Sommige niet-politieke geëngageerden bleven klaarblijkelijk bevreesd voor een ontwikkeling waarbij DAK toch tot een politieke formatie zou uitgroeien. Anderen uit deze categorie bleven integendeel die gedachte koesteren en refereerden daarbij naar de opkomst van D66 in Nederland qua aanpak.' De Vlaamse Democraten merkten op dat de onafhankelijke deelnemers enerzijds te weinig inzicht hadden om een brede mobilisatie succesvol op te bouwen, en dat de communistische partij anderzijds louter de kaart trok van een enge partijpolitieke strategie.¹⁹

De Vlaamse Democraten en de trotskisten trokken hun eigen conclusie: ze besloten een extraparlamentaire kracht te worden met de nadruk op de vorming van een permanent kader.²⁰ De verdere geschiedenis is er dan ook een van verscheidene radicaal-linkse voorhoedepartijen met als gekende namen de RAL en AMADA.

Er bestond dus geen doorslaggevende factor om de bestaande partijen of organisaties te dwingen hun praktijken te wijzigen; de zekerheid van de bestaande structuren maakte niemand warm om vol overgave in een onbekend avontuur te springen. Het comité was een laboratorium van nieuw-links in Vlaanderen en vormde een voorafschaduw van latere mislukte eenheidsinitiatieven.

Een retrospectieve kijk op radicaal-links en de huidige ontwikkelingen

In een recente bijdrage merkte onderzoeker Vincent Scheltiens op dat radicaal-links in België samengevat kan worden als een gelijktijdig proces van wederzijdse aantreking en afstoting.²¹ Dat gaat zeker op voor het Democratisch Aktiekomitee. Het was de expressie van verschillende aangehaalde fenomenen: differentiatieprocessen binnen 'oud-links', mutaties binnen en tussen de zuilen en het internationale fenomeen van nieuw-links.

Bovendien beschouwt Scheltiens de Belgische casus als eerder een anomalie, omdat radicaal-links geen wezenlijke stempel kon drukken op de nationale politieke tendensen. Ik wil deze stelling nuanceren omwille van verschillende redenen. De ideologische koers van de Belgische communistische partij, geprangd tussen haar machtige Italiaanse en Franse collega's, werd ook bepaald door internationale factoren. De partijleiding besloot zowel om zich grotendeels buiten het gewoel van de tegenstel-

lingen tussen de Europese communistische partijen te houden, als om op pragmatische wijze lessen te trekken uit voornamelijk de Franse casus. Het resultaat was dat in wezen niet zo gek veel veranderde binnen de partijgelederen tot eind jaren 1970. De interne tegenstellingen, tussen vernieuwers en orthodoxe leden werden op die manier 'gepacificeerd'. De verstarring moet ook geweten worden aan de kleine impact die de partij had op het middenveld. De leiding voerde een reactieve politiek en kon nooit het voortouw nemen van oppositiebewegingen. Het stille verdwijnen van de partij lijkt dan ook op een 'gecontroleerde implosie'.

De ideologische visie werd in de eerste plaats bepaald door de affiniteit met Moskou. De Europese communistische partijen beslisten al dan niet afstand te nemen van het moederschap, rekening houdend met de algemene nationale publieke opinie en met de concrete machtsverhoudingen tussen de verschillende fracties binnen hun eigen partij. Het wezenlijke politieke gewicht kon verschillende reacties teweegbrengen: het extreme isolement opzoeken, alles bij het oude houden of samenwerken met andere linkse stromingen.

In Nederland was er geen destalinisatie van de partij omdat voorzitter Paul de Groot autoritair bleef optreden tegen dissidente stemmen en besloot zichzelf te isoleren van andere linkse bewegingen. Dat had als resultaat dat de partij in de jaren 1960-1970 gestaag verdween.

De Italiaanse casus wordt terecht gebruikt als het tegengestelde van een dergelijk orthodoxe koers. Voorzitters Togli-

atti en Berlinguer namen wel stelselmatig afstand van Moskou, in woord en daad. De partij haalde de absolute meerderheid in verschillende Noord-Italiaanse steden en speelde een centrale rol in het middenveld met behulp van talrijke nevenorganisaties. Met Berlinguer kwam er een definitieve breuk met Moskou en het Italiaans eurocommunisme – de verdere inschakeling van de partij in de maatschappelijke geledingen – kreeg veel internationale bijval binnen de linkse kringen. Maar tegelijkertijd waakte de partij over haar eigen belangen: halverwege de jaren 1960 moest de linkse oppositie rond Pietro Ingrao de duimen leggen voor de partijdiscipline, en de partij beschouwde – al dan niet terecht – allerlei autonome en maoïstische splinterfracties binnen de studentenbeweging als schadelijk voor het imago van het communisme. Desalniettemin had de partij tot aan de dood van Berlinguer in 1984 een strategie in de praktijk gebracht om voorbij de levensbeschouwelijke breuklijn onafhankelijke kandidaten op haar lijsten te zetten en jonge intellectuelen aan te trekken om haar studiebureaus te bemannen.²²

De Franse casus kan tussen beide uitersten geplaatst worden. Tot eind jaren 1960 verkozen de voorzitters Thorez en Rochet een weg te bewandelen tussen orthodoxe continuïteit en gematigde verandering. De partijtop besloot haar destalinisatie niet te voeren in de publieke ruimte, en dus steunden ze geregeld de besluiten van Moskou. Tevens was het ideologische aspect onderhevig aan de invloed van het Kremlin, aangezien het bestuur de partij-

intellectuelen opdroeg het Sovjet-concept van staatsmonopoliekapitalisme te canoniciseren. Dat concept had wel als voordeel dat er teruggegrepen kon worden naar het interbellum-idee van een volksfront. Zo had de partij toch voldoende ruimte om samen te werken met de sociaaldemocratie. De volgende voorzitter Georges Marchais steunde in 1974 Mitterand in zijn gooi naar het presidentschap, waarbij het idee van het antimonopolistisch front verder werd uitgediept. Tijdens de internationale communistische conferentie in Berlijn in 1976 verbrak Marchais definitief de loyaliteitsbanden met Moskou, waarna de partij opschoof richting het eurocommunisme. In tegenstelling tot de Italiaanse partij botsen jonge intellectuelen veel harder met de orthodoxe mantra's. De partij verloor veel krediet bij de jongeren door blijf te geven van een diepgewortelde afkeer tegenover het Parijse studentenprotest. Nieuw-links beschouwde de partij unaniem als een verstarde hiërarchische en inerte institutie.²³

Wat nieuw-links betreft, loopt het Belgische verhaal enigzins gelijk met dat in andere West-Europese landen. De trotskistische bewegingen vielen door ideologische onenigheid en botsing tussen vooraanstaanden steeds uit elkaar. Ze waren gedoemd om een bestaan te leiden in de marge van het politieke veld, maar vormden wel een intellectuele kweekvijver. Veel ex-leden maakten carrière als succesvolle academici, politici binnen de sociaaldemocratie of ecologische bewegingen, of vertolkten de dooi van het verzuilde middenveld. Dat geldt in

beperkte mate ook voor de maoïstische beweging. In het buitenland is eenzelfde tendens waarneembaar. Leden en ex-leden van de trotskistische Socialist Workers Party in het Verenigd Koninkrijk kunnen teruggevonden worden in prestigieuze universiteiten en in de opiniepagina's van progressieve kranten. In Frankrijk hebben een aanzienlijk deel van gerenommeerde denkers een verleden in diverse trotskistische en maoïstische splintergroeperingen.

Dat nieuw-links een verzamelbekken blijkt te zijn voor hoogopgeleide individuen met bijbehorend intellectueel en cultureel kapitaal, staat in schril contrast met haar sluimerend bestaan. Nieuw-links ontsnapte niet aan de marge, wat haar het etiket 'klein links' bezorgde. Daarom ook probeerden de meeste leden via andere kanalen op het beleid te wegen. Niettemin waren er in de jaren 1980 en 1990 talrijke pogingen om tot een verenigd links te komen, meestal geschaard rond enkele dissidente figuren uit de vakbondswereld of de tanende zuilorganisaties. Die initiatieven liepen telkens uit op een louter lokaal en eenmalig succes, niettegenstaande dat ex-leden nog bereid waren steun te verlenen. Ook de pogingen om een eigen landelijk persapparaat uit de grond te stampen waren tevergeefs, wat blijkt uit de matige verkoopcijfers van bladen zoals *Toestanden* (1988-1989) of *Mar-kant* (1992-1994).

Vincent Scheltiens geeft verschillende redenen voor het mislukken van de eenheidsinitiatieven: de plotse opkomst van de ecologische beweging, de ideologische crisis van het concept socialisme na de val van de Berlijnse Muur en de leegloop van de arbeidersklasse naar de zeer succesvolle rechts-populistische partijen. Voorts kan gesteld worden dat ondanks de ontzuiling, het extreemrechtse fenomeen, de depolitiserende van sociale en culturele organisaties en de commercialisering van de massamedia,

de traditionele partijen tot de jaren 2000 succesvol waren om het politieke veld te bezetten en het electorale overwicht te behouden. De ontzuiling is dus geen proces van louter verval, maar tevens een herstructurering van het politieke schaakbord. De vraag is of die omschakeling de afgelopen jaren niet is uitgemond in een zeer instabiel gegeven. Alleszins kan opgemerkt worden dat in West- en Zuid-Europa radicaal-links met een goed georganiseerde partij er wel in slaagt om stelselmatig electorale overwinningen te behalen en een stempel te drukken op het politieke discours. Tot eind jaren 2000 was die vorm van oppositie alleen weggelegd voor het extreemrechtse populisme. Maar sindsdien slagen ook radicaal-linkse partijen zoals de Socialistische Partij (Nederland), Front de Gauche (Frankrijk), Syriza (Griekenland) en Die Linke (Duitsland) erin om als enige linkse stroming hun ledenbasis uit te bouwen. Ook in België heeft de ex-maoïstische Partij van de Arbeid (PVDA) momenteel een ledenbasis opgebouwd in enkele grootsteden en oogste het ook succes bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012. In het federale en gewestelijke verkiezingsjaar 2014 behaalde de PVDA opvallend meer stemmen, meer dan een verdubbeling in vergelijking met 2012, maar een ware overrompeling van het electorale landschap werd het niet.

L'avenir dure longtemps

Er zijn al veel analyses gemaakt over de electorale uitdagingen van links in een Europa dat kreunt onder een jarenlange economische crisis, en er zullen er ongetwijfeld nog volgen. Als die politicologische kijk wordt gecombineerd met een historigrafisch geheugen, waarin de short-run fenomenen en de long-run-tendensen elkaar ontmoeten, dan kunnen enkele grote open vragen over de toekomst van links

worden gesteld. Ten eerste is er de vraag hoe de sociaaldemocratie en radicaal-links de toekomst van de sociale welvaartstaat kunnen veiligstellen. Zuid-Europa is daarbij een waarschuwing voor de linkse krachten. De Europese Unie vervult daarbij duidelijk een rol op het vlak van fiscaal en monetair beleid. In de Zuid-Europese schuldenlanden, ongezien geraakt door een centraal opgelegd besparingsregime, heeft radicaal-links een prominente plaats weten te veroveren op het desbetreffend nationaal speelveld. Omdat zowel rechtse als centrumlinkse partijen het besparingsbeleid hebben ondersteund, ontstaat voor Europees radicaal-links ruimte om het eigen project in de publieke belangstelling te plaatsen. Ook Nederland, een pak dichter bij huis, mag stilaan een laboratorium worden genoemd van wijzigende politieke verhoudingen binnen het kader van harde besparingen, de geleidelijke afbouw van de sociale verwoevenheden en een polarisatie tussen arm en rijk. Die omstandigheden zijn minder aanwezig in België, omdat het Belgisch bestel – vooralsnog – het besluit heeft genomen om de koopkracht van de modale Belg te ondersteunen in een tijd van een negatieve economische spiraal.

De grote vraag voor de sociaaldemocratie en voor radicaal-links is of zij zullen vervallen in een bittere broederstrijd of toch tot een verstandshuwelijk kunnen komen. En of zij een dynamische of statische visie hebben over het verbreden van het electoraal potentieel: zijn de linkse kiezers beperkt in aantal of kunnen de partijen toch nieuw bloed vinden?

- 1 Staf HELLEMANS, *Strijd om de moderniteit. Sociale bewegingen en verzuiling in Europa sinds 1800*, Leuven: Universitaire Pers, 1990, pp. 184-185.
- 2 Alain MEYNEN, *Structuurhervormingen en algemene staking, 1958-1961*. In: *Vooruitlopen op het Vlaamse Socialisme. 25 jaar Links*, Leuven: Kritak, 1984, p. 29.

- 3 George ROSS, *Workers and Communists in France. From Popular Front to Eurocommunism*, Berkeley: University of Chicago Press, 1982, pp. 135-279.
- 4 Jef TURF, *Het xvie Nationaal Kongres van de Kommunistische Partij van België*. In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 1(1966), pp. 38-39.
- 5 Sudhir HAZAREESINGH, *Intellectuals and the French Communist Party. Disillusion and Decline*, Oxford: Oxford University Press, 1992, pp. 255-256.
- 6 Antoon ROOSENS, *Federalisme en arbeidersbeweging*. In: *Links*, 04/07/1964, p. 6.
- 7 Jef TURF, *Een nieuweling in de Vlaamse politieke wereld*. In: *De Rode Vaan*, 04/05/1967.
- 8 Rik HEMMERIJCKX, *In de geest van mei 68. Arbeidersprotest en radicaal militantisme in België*. In: *Bijdragen tot de Eigentijdse Geschiedenis*, 18(2007), p. 137.
- 9 *Congres van de Belgische Socialistische Partij 16 maart 1968: congresresoluties*. In: *Congresresoluties van de Vlaamse politieke partijen: 3. De (Belgische) Socialistische Partij 1945-1993*, Gent: Steunpunt Sociopolitiek Systeem, 1994, pp. 155-159.
- 10 *Gelovigen en ongelovigen*. In: *Vooruit*, 26/04/1967.
- 11 Marcel DENECKERE, *Edito: Waarom Links?* In: *Links*, 8(1966)41, p. 1.
- 12 *Bij een manifest*. In: *Links*, 9(1965)21, p. 5.
- 13 Maurits VAN HAEGENDOREN, *Elite*. In: *De Nieuwe*, 08/09/1967.
- 14 Jos DE MAN e.a., *Mei '68. De grote kater*, Brussel: Manteau, 1978, pp. 40-42.
- 15 José GOTOVITCH e.a., *L'Europe des communistes*, Brussel: Complexe, 1992, p. 215.
- 16 Jef TURF, *Een nieuweling in de Vlaamse politieke wereld*. In: *De Rode Vaan*, 04/05/1967.
- 17 Raymond DERINE, *Strijd om Leuven. Feiten en eisen*, Utrecht: Ambo, 1967, pp. 138-139.
- 18 Kris MERKX & Ludo MARTENS, *Een kwarteeuw mei 68*, Berchem: EPO, 1993, pp. 49-50.
- 19 Roger BOURGEOIS, *Leerrijke DAK geschiedenis: de splitsing der wegen*. In: *Richting*, 2(1968)11, p. 11.
- 20 Antoon ROOSENS, *Het links alternatief*. In: *De Nieuwe*, 08/09/1967.
- 21 Vincent SCHELTENS, *Versnipperd links: een terugblik*. In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 47(2013)3, pp. 6-12.
- 22 Aldo TORTORELLA, *The battle of ideas and the role of the cultural institutions in the renewal and transformation of society and the State*. In: *The Italian Communists. Foreign Bulletin of the PCI*, 1981(4), pp. 22-51.
- 23 Richard JOHNSON, *The French Communist Party versus the Students. Revolutionary Politics in May-June 1968*, New Haven: Yale University Press, 1972, pp. 83-101.